

Editörler

Prof. Dr. İsmail Erdoğan - Doç. Dr. Mehmet Düzy - Dr. Özgür Zengin Kayvan

Dünya Siyasetinde

5

Asya Pasifik

DÜNYA SİYASETİNDE ASYA PASİFİK 5

Editörler

Prof. Dr. İsmail Ermağan

Doç. Dr. Mehmet Özay

Dr. Özlem Zerrin Keyvan

DÜNYA SİYASETİNDE ASYA-PASİFİK 5

Editörler

Prof. Dr. İsmail Ermağan
Doç. Dr. Mehmet Özay
Dr. Özlem Zerrin Keyvan

Yayın No. 4548

Beşerî Bilimler No. 210

ISBN: 978-625-427-676-7

E-ISBN: 978-625-427-675-0

Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2022

© Copyright 2022, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO. 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Emre Gürbüz -emregurbuz@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Ermağan, İsmail., Özay, Mehmet., Keyvan, Özlem Zerrin.

Dünya Siyasetinde Asya-Pasifik 5 / İsmail Ermağan – Mehmet Özay – Özlem Zerrin Keyvan

1. Basım, XLVIII + 498 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-427-676-7

E-ISBN: 978-625-427-675-0

1. Asya Pasifik 2. Türkiye 3. ABD

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No. 7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No. 46519
Beytepe Köyü Yolu No. 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Dünya Siyasetinde Gelişen Asya Pasifik Gerçeği	vii
Büyükelçi (E.) Uluç Özüiker	
Dünya Siyasetinde Asya Pasifik Kitap Serisine İlişkin Değerlendirme.....	xi
Büyükelçi (E) Dr. Rafet Akgünay	
Neden Dünya Siyasetinde Asya Pasifik?.....	xv
Prof. Dr. İsmail Ermağan	
Asya Pasifik Bölgesi Üzerine Kısa Bir Değerlendirme	xxv
Doç. Dr. Mehmet Özay	
Dünya Siyasetinde Asya Pasifik 5 Kitabı Hangi Sorulara Cevap Aramakta?.....	xxxiii
Dr. Özlem Zerrin Keyvan	

BÖLÜM 1

ASYA PASİFİK BÖLGESİNDE DENİZ ALANLARI

Dr. Yahya Alameşe

Özet	1
Giriş.....	3
1. Asya Pasifik Bölgesi Deniz Alanları.....	4
1.1. Asya Pasifik Bölgesindeki Okyanuslar	4
1.2. Asya Pasifik Bölgesindeki Boğazlar ve Su Yolları	8
2. Asya Pasifik'teki Deniz Alanlarının Bölge Ülkeleri İçin Önemi.....	10
2.1. Bölge Ülkelerinin Fiziki Şartlarının Belirleyicisi Olarak Deniz Alanları..	10
2.2. İnsanların Gıda Kaynağı Olarak Deniz Alanları.....	11
2.3. İnsanların Geçim Kaynağı Olarak Deniz Alanları.....	11

ASYA PASİFİK BÖLGESİ ÜZERİNE KISA BİR DEĞERLENDİRME

Doç. Dr. Mehmet Özay

Dünya siyaseti açısından bakıldığında Asya Kıtası'nın kadim bir kıta olmanın getirdiği özellikleri hâlâ içinde barındırdığı görülmektedir. Özellikle Hint Okyanusu ve Güney Çin Denizi eksenindeki bölge bir başka deyişle Asya Pasifik veya görece yeni bir adlandırmayla Hint Pasifik (*Indo Pacific*) bölgesi günümüz küresel ekonomik yapılaşması ve büyümesindeki öncülüğü ile dikkat çekmektedir. Söz konusu bu bölgeyi, sadece ekonomik değerleriyle ele almak yeterli değildir. Aksine, bölgeyi dün olduğu gibi bugünde medeniyetler evreni içerisinde yer almasını sağlayan dinî, kültürel yapılaşmaları, değerleri, siyaset yapma biçimi ile bir bütün olarak gündeme taşınmalıdır.

15. yüzyılın sonlarında sömürgeciliğin ilk süreçlerini ortaya koyan Batı Avrupalı denizci milletlerin bölgedeki faaliyetleri, tarihî gelişim sürecinde Asya Pasifik coğrafyasının değişik bölgeleri farklı gelişmelere konu olmuştur. 2. Dünya Savaşı ya da bölgedeki adıyla Pasifik Savaşı ile birlikte Kıta, yeni bir evreye dönüşmüştür. Adına ulus devletleşme dönemi denilen ancak ülkelerin uzun sömürge süreci sonrasında elde ettikleri bağımsızlıklara karşın dönemin getirdiği bir özellik olarak yine Batı jeopolitiğinin ürünü olan iki kutuplu dünya yapılaşması, Asya topraklarında bölgesel birlik oluşumlarından bağlantısız ve parçalı yapılanmalara kadar farklı siyasi ilişkilere konu olmuştur. Bu parçalı yapıya rağmen bölge ülkelerinin buldukları ortak nokta ise ekonomik kalkınmadır.

Pasifik Savaşı'nın hemen ardından Doğu Asya'da Japonya'nın endüstrileşme çabalarına yeniden başlaması ve bunda sergilediği başarı, kendini kısa süre zarfında Güney Kore, Tayvan, Singapur tarafından farklı süreçlerle de olsa ortaya koyarken bölge toplumlarının bağlı buldukları Batılı ülkelerin yanı sıra belki de bundan daha çok, gizli/açık Japon modernleşmesini takip ettiklerini söylemek

mümkün. Öyle ki 1990'lı yıllarda Hindistan'da Narasimha Rao'nun başbakanlığı döneminde ve 1980'li yıllarda Malezya'da Dr. Mahathir Muhammed'in ilk başbakanlığı döneminde "Doğu Politikaları" (*Look East Policy*) olarak karşılığını bulan devlet politikaları, kalkınmacı ekonomilerde Japonya'nın örnek alındığının açık bir göstergesiydi.

Soğuk Savaş Dönemi'nde özellikle 1960'lardan itibaren kalkınmacı modernleşme çabalarının ivme kazandığı Asya'nın özellikle Doğu ve Güneydoğu Asya bölgeleri yeni bir toplum ve ekonomi modeline konu olmasıyla dikkat çekmektedir. Batılı anlamda liberal ekonomik değerler ve bundan bağımsız ele alınmayan çoğulcu ve katılımcı demokratikleşme süreçlerinin aksine ekonomide liberal ancak siyasette geleneksel değerleri içinde barındırdığı söylenebilecek devletçi yapılanma, kendinde bir model olarak ortaya çıkmıştır. Singapur'un kurucu başbakanı Lee Kuan Yew (1923-2015) ve Malezya Federasyonu'nda 1981 yılından itibaren siyasete damgasını vurmuş ve iki kez başbakanlık yapmış Dr. Mahathir Muhammed'in (1925-...) savunucusu oldukları Asyalılık Değerleri (*Asian Values*), bu anlamda bölgenin ekopolitik yapılaşmasının temellendirilmesinde bir kavram-sallaştırma olarak gündeme getirilmiştir.

Güney Kore, Tayvan, Singapur ve Hong Kong 1960'lı yıllardan 1990'lı yıllara kadar sergiledikleri yenilikçi üretim ve endüstrileşme ile yüksek kalkınma hızları sayesinde Asya Kaplanları (*Asian Tigers / Little Dragons*) adıyla anılmaktadır. Bu üç ülke yani Güney Kore, Tayvan ve Singapur ile günümüzde Çin'e bağlı Hong Kong'un endüstrileşmiş ülkeler düzeyine çıkması, yeni ve rekabetçi bir ortamı doğurduğu gibi teritoryal olarak küçük olan bu ülkeler, bölgede giderek bölgesel barışın tesisinde diğer bazı ülkelerle birlikte siyasal olarak aktif hâle gelmişlerdir. Bu noktada söz konusu bu gelişmeye Asya Kaplanları adı verilmesi bir tesadüf değildir. Aksine kalkınmanın Asyalılık boyutunu ve bu bölgede kaplanın ya da ejderhanın temsil ettiği değer ve önem nedeniyle bilinçli olarak seçilmiştir. Bu anlamda, yukarıda dikkat çekildiği üzere Lee Kuan Yew ve Dr. Mahathir'in, Asyalılık Değerleri dedikleri ve ekonomik modernleşmede bölgenin tarihsel ve kültürel temelleri üzerinde inşa edilen bir kalkınma sürecini içinde barındırmaktadır. Bu çerçevede kalkınmanın tarihsel olarak Batı'da rastlanan boyutuyla çatışmacı değil, aksine birlikte ve barışçıl hedeflerle gerçekleştirilmesine vurgu dikkat çekmektedir.

Doğu ve Güneydoğu Asya, bir başka deyişle geniş Asya Pasifik bölgesinin Batı sahilleri boyunca uzanan ülkelerde görülen ekonomik modernleşme hiç kuşku yok ki bir tesadüf olarak adlandırılmaz. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, Hint-Çin'i bölgesinde yani 1960'lı ve 70'li yıllarda Vietnam, Kamboçya, Laos'ta aktif savaş dönemi; 1960'ların ortalarında Endonezya'nın o dönem Malaya Federasyonu'nun Malezya Federasyonu adını almasını sağlayacak teritoryal

genişlemeye verdiği tepkinin neden olduğu çatışmacı ortam (*konfrontasi*), bunun ardından Endonezya'da yaşanan 30 Eylül 1965 darbesi, Myanmar'da (Burma) kendini Burma sosyalizmi ile tanımlayan ve neredeyse 20. yüzyılın ikinci yarısı boyunca dünyaya kapalı *Bamar* rejiminin varlığı, Tayland'da bitmek bilmeyen monarşi-siyasi elitler-ordu üçgeninde, ülkede sivil yönetimlerin önüne kesmeye yönelik birbiri ardına gündeme gelen darbeler bölgenin tarihsel ve kültürel barış süreçlerinde uygulanan konsensus olgusunun günün getirdiği şartlara adaptasyonunun bir ürünü olan Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliğinin (*Southeast Asian Nations/ASEAN*) kurulmasına yol açmıştır.

2000'li yıllara gelindiğinde on üye ülkeli bölgesel bir birlik olan ASEAN'ın, 2015 yılında ASEAN Ekonomik Birliği (*ASEAN Economic Community/AEC*) adını alması, bu bölgenin aradan geçen yarım yüzyıllık süreçte bölgesel barış ve istikrar ile bunun doğurduğu ekonomik kalkınmanın birarada yürütülebileceğinin bir örneğini oluşturmaktadır. Bugün ASEAN, her yıl üye ülkelerden birinin dönem başkanı sıfatıyla birliği yönettiği, dış işleri bakanları, savunma bakanları ve liderler zirvesi ile yıl içerisinde önemli toplantılara konu olmaktadır. Bu sürece paralel olarak ASEAN+3 ile ASEAN Doğu Asya ülkeleri (Japonya-Çin-Güney Kore), ASEAN+1 (ASEAN ABD - ASEAN Rusya - ASEAN Hindistan - ASEAN Kanada vb.) iş birliği oluşumlarıyla çeşitli kalkınmış ülkelerin ASEAN ile doğrudan ilişkilerini yapılandırdığı bir bölgesel mekanizmaya dönüşmüştür. ASEAN'ın sadece bölgesel birlik olarak kalmadığı giderek küresel barış ve ekonomik kalkınmada kendi değerleriyle katkıda bulunduğu bir yapı olduğuna dikkat çekilmelidir. Bu noktada dünyanın farklı bölgelerinde savaşların devam ettiği bir dönemde, 1994 yılında ASEAN Bölge Forumu (*ASEAN Regional Forum/ARF*) kurulması, ASEAN ve ilgili ülkeler bağlamında "güven tesisi" ve "önleyici diplomasi" kavramlarıyla sürdürülebilir politikalar üretilmesinin zeminini oluşturmaktadır.

Son dönemde ASEAN'ın yanı sıra belki de giderek daha çok Çin'in adı ön sıralara çıkmaktadır. Bunun temel nedeni, Çin'in Güney Çin Denizi'nde hak iddiaları ile ABD-Çin arasında yaşanan ticaret savaşları oluşturmaktadır. Bu noktada şu gerçeği görmekte yarar vardır. Yaklaşık son kırk yıllık süre zarfında Asya Pasifik bölgesinde sadece bölgesel değil, küresel yapıcılık noktasında ortaya çıkan ülke Çin Halk Cumhuriyeti (*People's Republic of China/PRC*) olmuştur. 1960'lı yılların ikinci yarısından itibaren ABD'de Lyndon Johnson'un son birkaç yılında gündeme gelen ve ardından, Richard Nixon'un başkanlığında dönemin dış işleri bakanı Henry Kissinger'in ziyaretleriyle başlatılan Çin'le yakınlaşma politikaları meyvesini vermekte gecikmemiştir. Soğuk Savaş Dönemi'nin bitmesi anlamına gelen 1989'da Sovyetler Birliği'nin veya bir başka deyişle Doğu Bloku'nun çöküşünün ardından siyasi rejim anlamında olmasa da Çin, ekonomik rejimini Batılı liberal ekonomiye akredite etme başarısı göstermiştir. Bunun yapısal göstergele-

rinden biri, hiç kuşku yok ki, 2001 yılında Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne (*World Trade Organization/WTO*) üyeliğe kabul edilmesi olmuştur.

Çin, böylece Doğu ve Güneydoğu Asya'daki kalkınmış ve kalkınmakta olan ülkelerin bir benzeri yani imalat sanayisi ve ihracat odaklı ekonomik kalkınmayı gerçekleştirme yoluna girmiştir. Bu süreçte, yoğun iş gücü, düşük maliyet gibi ekonomik parametrelerle dünyanın çeşitli bölgelerinden ham maddeleri kendine çeken ve bunları imal ederek küresel pazar ihtiyacını karşılayan bir devasa bir üretim merkezi hâlini alan Çin, 201 yılında dünya ekonomisinin ikinci sırasındaki Japonya'nın yerini almıştır. Bu ekonomik kazanımlar, Çin Halk Cumhuriyeti'nin giderek askerî gücünü tahkim etmesini ve teritoryal egemenlik iddialarını ortaya atmasını bir anlamda zorunlu kılarken, bu süreç aynı zamanda Asya Pasifik bölgesinde yeni bir dönemin başladığı anlamı taşımaktadır. Bu dönem, Çin'in sadece ekonomik iş birlikleri ve yatırımlarıyla bölge ülkeleriyle yakınlaşmasını değil, aynı zamanda bölgesel bir siyasal aktör olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren Irak özelinde Orta Doğu, Afganistan özelinde Batı Asya'daki askerî girişimleri nedeniyle Asya Pasifik bölgesinden uzaklaşmasının, Çin'in bölgedeki etkinliğinin artışında önemli rolü olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle başkan Barack Obama Dönemi'nde (2009-2017), ABD dış politikasının yeniden yapılandırılmasında Asya Pasifik bölgesinin öneminin yeniden ortaya konulması adına Asya Yüzyılı kavramı gündeme getirilmiştir. Bunun doğrudan bir uzantısı olarak Transpasifik İş Birliği Anlaşması (*Trans Pacific Partnership Agreement/TPPA*) ile on iki üye ülkeli ve küresel ekonominin yaklaşık yüzde 40'ına tekabül eden ticaret hacmi ile yüzyıla damgasını vuracağı tahmin edilen girişim, ABD'de Donald Trump'ın 2017 yılı başında başkanlık koltuğuna oturmasıyla akamete uğratılmıştır. Bugün gelinen noktada Çin'in ekonomik yapılanmasının yanı sıra özellikle Güney Çin Denizi bağlamında, bölge ülkeleri üzerinde siyasi egemenlik tesisi çabalarına tanık olunmaktadır.

Bölgedeki ekonomik kalkınma ve iş birliği kadar bu alanlarda küresel rekabetin göstergesi olacak şekilde TPPA'ya alternatif olarak gündeme gelen Asya-Pasifik'te, Bölgesel Kapsamlı Ekonomik İş Birliği (*Regional Comprehensive Economic Partnership/RCEP*) adıyla yeni bir ticari iş birliği 2020 yılı Kasım ayında hayata geçirildi. Küresel ekonomi için yeni bir imkân olarak değerlendirilen on beş üye ülkeli RCEP'te ASEAN üyesi on ülke ile Çin, Avustralya, Yeni Zelanda, Japonya ve Güney Kore bulunmaktadır.

Bu çerçevede genel itibarıyla Asya Pasifik bölgesinin günümüz küresel siyaset ve ekonomi ilişkilerinde belirleyici bir öge olarak öne çıkması noktasında küresel dengenin Atlantik'ten Pasifik'e kayması görüşünü farklı bir değerlendirmeye tabi tutmak da mümkündür. Bu tanımlama, kısmen doğru olmakla birlikte bu

konuda diğer faktörlerin de dikkate alınmalıdır. Örneğin Soğuk Savaş yıllarının Avrupa merkezli çatışmacı ortamı dönemin küresel siyaset ve ekonomisini de Batı merkezli bir yönelimde ele alınmasına neden olmuştur. Oysa bu dönemde bile Doğu Asya'da örneğin başta Japonya ve ardından Singapur, Tayvan, Malezya'nın küresel kurumların da desteğiyle kalkınmacı ekonomiler haline gelme konusunda bir irade göstererek bunu pratiğe geçirmişlerdir.

19. yüzyılın şartları bir yana, Soğuk Savaş yıllarında küresel siyasetin, Atlantik merkezli seyretmesinde dönemin iki süper gücünün yani ABD ve Sovyetler Birliği'nin kurdukları siyasi egemenlik yapılarıyla medya organlarının rolünün öne çıktığına vurgu yapılmalıdır. Bununla birlikte Asya Pasifik bölgesinin dönüşümünün küresel anlamda bir cazibe ve ilgi merkezi hâline gelişinde 1980'lerden itibaren giderek artan küreselleşme olgusunun önemine kuşku bulunmamaktadır.

Atlantik Pasifik dikotomisinde dikkate alınması gereken bir husus ise bölgenin erken dönemdeki ticaret-ekonomi ile dini, kültürel ve siyasal yapılaşmasıdır. Öyle ki Asya Pasifik bölgesi 16. yüzyıl öncesinde örneğin Arap, Çin, Hint ve Malay Takımadaları denizci ve üretimci güçlerinin birbirine eklenmiş bir ulaşım ve dağıtım düzeneğinde Batı'yla ticari ilişkiler geliştirmiştir. Aynı yüzyılın yani 16. yüzyılın başlarından itibaren Batı Avrupalı denizci milletlerin sömürgecilik evreleriyle bu yapılaşma, yerini bu sefer Avrupalılar eliyle gerçekleşen bir üretim ve dağıtım ağı ile yapılaşmasına bırakmıştır. Dolayısıyla burada vurgulanması gereken husus, Asya Pasifik bölgesinin geleneksel üretim süreçlerinin 20. yüzyılın ikinci yarısındaki koşullar çerçevesinde kendini güncellemesi ve adına modernleşme denilen ekonomik ve endüstriyel yapılaşmayı ortaya koymasıyla bağlantılıdır.

Asya Pasifik bölgesinde tüm bu gelişmeler olurken Türkiye'nin bölge ile ilişkilerini de ele almakta fayda var. Bu çerçevede Türkiye'nin ulusal politikalar noktasında Asya Pasifik ülkeleriyle ilişkilerini kuruluş temelleri, tek parti dönemi, çoğulcu demokrasi ve Soğuk Savaş yılları, 1980 darbesi sonrasında neoliberal ekonomi yapılaşması ve 21. yüzyıl başındaki siyasal değişim süreci gibi dönemlendirmelerle ele almak mümkündür. Ancak böylesine kısa bir giriş yazısında tüm bu dönemlerle ilgili verileri ve görüşleri paylaşmak mümkün olmadığından bunları sadece ismen zikretmekte yarar var. Bu dönemler çerçevesinde ulusal siyasette karar verici aktörlerin ve mekanizmaların bölge ülkeleriyle dolaylı etkileşimleri ya da kuramsal ve pratik olarak derinlemesine işlemeyen bağlamlar egemen olmuştur. Bölge ülkeleri arasında tarihsel ilişkileri ile öne çıktığı algısının var olduğu ve genel itibarıyla Malay dünyası olarak adlandırılan Malezya Federasyonu, Endonezya Cumhuriyeti, Bruney Sultanlığı adıyla var olan modern ulus devletleri ile ilişkiler, örneğin Birleşmiş Milletler, OIC gibi uluslararası kurumsal vasıtayla sınırlı alanlarda sürdürülebilirlik kazandığı söylenebilir.

Buna ilave olarak Çin’de Uygur halkının varlığı bölgeye ilginin bir başka tarihsel ve millî boyutunu oluşturmaktadır. Tüm bu süreçlerde Türkiye’nin önünü tıkayan unsurları Batı merkezli siyasal, ekonomik, kültürel yönelimlerle açıklamak gerekmektedir. Bu noktada a) Batı ülkeleri yönelimli küresel siyaset, b) ekonomik kalkınmışlık noktasında Batı’ya bağımlı yukardan aşağıya modernleşmeci model ve ardından gelen neoliberal yapılaşma, c) eğitim ve kültürel misyon çerçevesinde Batılılaşmacı eksen belirleyici olmuştur. Bu durum siyasal, ekonomik ve kültürel ilişkilerde kendine yeter bir konumda olmak yerine bağımlılık ilişkisinin hakimiyetinde sürdürülmüştür.

21. yüzyılın başında Asya Pasifik bölgesinde ASEAN yapılaşmasını tamamlarken Çin ekonomik bir güç olarak DTÖ (*World Trade Organization/WTO*) üyesi olurken, Endonezya çoğulcu demokrasi ve reform dönemine adım atarken, Malezya kalkınmış ülkeler arasına girebilmek için çaba sarf ederken Türkiye, Batı ile ilişkilerinin yanı sıra dünyanın farklı bölgelerinde benzeri kalkınmakta olan ülkelerle ilişkileri geliştirme ve bunu yönetebilme becerisini en azından niyet olarak ortaya koymaya başlamıştır. Ekonomik kalkınmacı ülkelerin temel yapılaşmacı formunda olduğu gibi Türkiye 2000’li yıllarda hızlı büyüme sergilerken ithalat-ihracat, dış yatırım ilişkilerinde klasik ekonomi çevresinin dışına çıkarak Asya’nın farklı bölgelerine de ulaşma ve ilişkiler geliştirme imkânı bulmuştur.

Bu noktada Türkiye’nin bölge ile ilişkilerinde Endonezya Cumhuriyeti, Malezya Federasyonu, Singapur Cumhuriyeti ile ikili ilişkilerin bölgesel birlik ASEAN’la ilişkilere taşınmıştır. Bu çerçevede, 2010 yılında Dostluk ve İş Birliği Anlaşması (*Treaty of Amity and Cooperation*), 2011’de ASEAN’a akredite büyükelçi atanması, 2017’de yani ASEAN’ın ellinci kuruluş yıl dönümünde Diyalog İş Birliği (*Dialogue Partnership*) ve 2018’de ASEAN-Türkiye birinci ortak sektörel işbirliği komitesi (*ASEAN-Turkey Joint Sectoral Cooperation Committee-AT-JSCC*) oluşturulmuştur. Bu gelişmeler Türkiye açısından sürecin doğru bir şekilde işlediğini ortaya koymaktadır. Sektörel iş birliği çerçevesinde 2019-2023 yılları arasında kapsayan dönemde gerçekleştirilecek, öncelikli ve somut iş birliği alanları üzerinde görüş birliğine varılmıştır. Söz konusu öncelikli iş birlikleri arasında terörizmle mücadele, aşırıcılığın önlenmesi, barış ve uzlaşmanın geliştirilmesi, iş çevreleri arasında yakınlaşmanın sağlanması, toplumlararası yakınlaşmanın tesisi, kültürel iş birliği, turizm, kapasite geliştirilmesi, doğal afetlerle mücadele gibi alanlar olduğu görülmektedir.

Bu süreçte, yukarıda dikkat çekilen tarihsel ilişkiler ağının hatırlatıcı bir kuvve olarak ortaya çıkması, Asya Pasifik bölgesinde dönemselsel olarak ortaya çıkan doğal afetler karşısında insani yardımlarla, özellikle Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları marifetiyle yüksek öğretimini uluslararasılaştırma noktasında bölge ülkeleriyle, eğitim öğretim ilişkilerinin geliştirilmesiyle Türkiye’nin kendini gö-

rünür kılması ilişkilerin yapılaştırılmasındaki temel etkenlerdir. 21. yüzyılın ilk yirmi yılında yaşanan gelişmeler sonrasında gelinen noktada hiç kuşku yok ki Türkiye'nin bugün Asya Pasifik bölgesiyle ilişkilerini sürdürülebilirlik açısından yeni bir yapılandırmaya ihtiyaç duyduğu da bir gerçektir.

Bunun kurumsal açılımı 2019 yılı Ağustos ayında Dışişleri Bakanlığı tarafından ilan edilen Asya Açılımı Projesi'yle ortaya konmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Türkiye'nin bölge ülkeleriyle ikili ilişkileri, ASEAN'a akreditasyonu, G-20 üyeliği, beş üyeli MİKTA'nın varlığı, Çin'in Tek Yol Tek Kuşak Projesi'nde yer alması Türkiye'yi bölge ülkelerine bağlayan yapısal unsurlar olurken Asya-Pasifik'te tıpkı daha önceki yüzyıllarda olduğu gibi ticaret, yatırım ilişkilerinde arzu edilen noktaya ulaşamamış olması da bir başka gerçektir. Genç nüfusun, rekabetçi üretim piyasalarının, geniş tüketim evreninin hâkim olduğu Asya Pasifik bölgesi sahip olduğu yer altı ve yer üstü zenginlikleriyle özellikle endüstrileşmiş Batılı ülkeler için hâlâ bir cazibe merkezi olurken Türkiye'nin devlet ve özel sektör kurumları nezdinde bölgenin önemini kalıcı ve sürdürülebilir kılacak projelerle ortaya koyması gerekmektedir.

Gerek Avrupa Birliği ile ilişkilerindeki gerileme gerekse Orta Doğu'daki çatışma ve savaş ortamları Türkiye'nin yukarıda zikredilen bölgesel açılımlar kadar yenilerinin de gündeme getirilmesini özellikle kamu diplomasisinin her alanının aktifleştirilmek suretiyle somut adımlar atılmasını zorunlu kılmaktadır. Çeşitli zorluklarına ve sorunlarına rağmen yaklaşık son yirmi yılda ortaya konulan demokratikleşme, ekonomik kalkınma süreçleri Türkiye'yi böylesi açılımlara zorladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Eğitilmiş, dinamik genç nüfus bugün yeni güç merkezleri olarak adlandırılan ülkeler için bir kazanım olarak değerlendirilmektedir. Türkiye, bir anlamda ham madde özelliği taşıyan bu yapısal unsurları aktive edecek, gelecek vizyonu ve misyonuna sahip, sürdürülebilir ilişkiler gerçekleştirmeye adaydır. Bu çerçevede Asya Pasifik ile ilişkiler veya yeni bir bölgesel kavramsallaştırma olarak Hint-Pasifik ilişkileri gelecekteki on yıllarda daha da önem kazanacağına kuşku bulunmamaktadır.

Bu çalışmada gerek son dönem gelişmeler gerekse Türkiye'nin Asya Açılımı politikası dikkate alınarak Hindistan'dan Japonya'ya Çin'den Endonezya'ya kadar geniş bir alanı içine alan bölge gerek tek tek ülke gerekse ilgili bölgesel kurumsal yapılaşmaları bağlamında ele alınmıştır. Bu çerçevede çalışmanın Güney Asya, Doğu Asya ve Güneydoğu Asya bölgelerinde tek tek ülkeler ve bölgesel yapılaşmalar üzerinde görece kapsamlı bir çalışma kabul edilmelidir. Bu çerçevede, eserde bölgenin ve bazı ülkelerin modern tarihlerinden dönüm noktaları; sosyoekonomik, kültürel ve siyasal yönelimler ile Türkiye'nin bölge ile ilişkileri üzerinde durulmaktadır. Türkiye akademi dünyasında genelde Asya, özelde ise Asya-Pasifik bölgesine yönelik ilginin var olduğunun bir kanıtı olarak değeri-

dirilebilecek bu çalışma, aynı zamanda çok farklı alanlarda yeni ve derinlemesine çalışmalara ihtiyaç olduğunu da ortaya koymaktadır.

27 Eylül 2022, İstanbul